

Судова практика при визначенні місця проживання дитини з одним із батьків

Добірка практики Верховного Суду

 PRAVOSUD

2021

PRAVOSUD – це веб-додаток для юристів, який допомагає якісно підготуватися до судового процесу.

Система містить одразу 10 різних інструментів, які дозволяють швидко шукати та аналізувати законодавство та судову практику.

Зареєструватися та отримати тестовий доступ можна на сайті: www.pravosud.com.ua

Чи діє на сьогодні принцип «недопустимості розлучення дитини з матір'ю»

Досить тривалий час суди, при вирішенні спорів щодо визначення місця проживання дитини з одним із батьків, керувалися принципом 6 Декларації прав дитини, що була прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року, згідно якого проголошено, що

малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю.

Так, необхідність застосування у даній категорії спорів саме принципу 6 Декларації прав дитини, була викладена у постановках Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17.

Протягом 2016-2018 років практика судів була стабільною і першочергово пріоритет щодо визначення місця проживання дитини надавався саме матері. Захистити права батька було майже неможливо, так як застосовуючи принцип «недопустимості розлучення дитини з матір'ю», переважна кількість рішень була ухвалена саме на їх користь.

Суттєві зміни у даній категорії спорів відбулися лише у жовтні 2018 року, у зв'язку з прийняттям Великою Палатою Верховного Суду постанови від 17.10.2018 року у справі №402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18).

Велика Палата ВС відступила від висновків Верховного Суду України, висловлених у постановках від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме статті 161 СК України та принципу 6 Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини бути розлучена зі своєю матір'ю.

“

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною. При визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

”

Велика Палата ВС зробила такий правий висновок

«Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону № 1906-IV, а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку із цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України. Декларація прав дитини не ратифікована Україною, не має офіційного перекладу українською мовою.

Таким чином, Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

При визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року».

Спробуємо розвіяти міфи та зупинимось більш детально на постановах, у яких вбачається відступ Верховного Суду від принципу «недопустимості розлучення дитини з матір'ю».

1

У постанові від 30 березня 2021 року по справі № 542/1428/18 (провадження № 61-18612св19) Верховний Суд зазначив:

«Визначаючи місце проживання дітей, надавши належну оцінку усім обставинам справи, а саме, що і батьком, і матір'ю створено належні умови для виховання та розвитку дітей, суди, виходячи із найкращих інтересів дітей, встановивши, що ОСОБА_4 та ОСОБА_3 вже досить тривалий час проживають разом із батьком, визначили місце їхнього проживання саме разом з ним. Суди на час ухвалення оскаржуваних рішень суди не встановили обставин, які б давали підстави для висновку, що визначення місця проживання дітей з матір'ю, що фактично приведе до зміни місця проживання дітей, буде мати більш позитивний вплив на них. За таких обставин суди правильно врахували інтереси дітей, які проживають в

атмосфері любові, турботи, захисту, а тому для зміни місця їхнього проживання вагомі підстави відсутні.

Матір дітей, яка безсумнівно відіграє важливу роль у житті та розвитку дітей, має право та обов'язок піклуватися про їхнє здоров'я, стан розвитку, незалежно від того, з ким діти будуть проживати.

Беручи до уваги обставини цієї справи, враховуючи, що батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дітей та забезпечити доброзичливе спілкування один з одним, Верховний Суд вважає, що суди попередніх інстанцій, визначаючи місце проживання малолітніх дітей сторін у цій справі з батьком, дійшли обґрунтованого висновку про те, що зазначене буде відповідати якнайкращим інтересам дітей, сприятиме їхньому повноцінному вихованню та розвитку».

**У постанові від 17 лютого 2021 року
по справі № 375/148/18
(провадження № 61-210св20)
Верховний Суд,**

залишаючи без змін постанову Київського апеляційного суду від 24 жовтня 2019 року в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини, якою скасовано рішення Рокитнянського районного суду Київської області від 17 травня 2019 року в частині вирішення позовних вимог щодо визначення місця проживання дитини з матір'ю та в цій частині ухвалено нове судове рішення, яким в задоволенні позовних вимог матері щодо визначення місця проживання дитини з нею відмовлено, виходив з наступного:

«Суди встановили, що позивач з червня 2016 року проживає окремо від дитини, яку бачила за цей час декілька раз.

Позивач перебуває у фактичних шлюбних відносинах з іншим чоловіком (ОСОБА_3), в березні 2018 року народила дитину. Тобто у позивача змінився спосіб життя, в родині матері дитини відбулись значні зміни, що в свою чергу істотно може впливати на адаптацію малолітньої ОСОБА_4 до нового та незнайомого людського оточення.

Натомість оточення відповідача та його родини є близьким дитині, вона звикла до цього оточення та помешкання, в якому проживає, зміна усталеного оточення без попереднього відновлення психологічного зв'язку матері з дитиною може негативно вплинути на дитину.

У контексті першочергового врахування інтересів дитини, які переважають над інтересами батьків, встановивши, що

“

За відсутності контакту дитини з матір'ю та без відновлення такої комунікації, зміна місця проживання дитини не відповідає найкращим інтересам дитини, що не слід розуміти як розлучення дитини з матір'ю.

”

для забезпечення інтересів дитини саме визначення місця проживання дитини із батьком відповідатиме її інтересам, апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про відмову в задоволенні позовних вимог про визначення місця проживання дитини».

У цій справі Верховний Суд погодився з мотивуванням апеляційної інстанції про те, що виходячи з рівності прав та обов'язків батька й матері щодо своєї дитини, колегія вказує на право матері на спілкування з дитиною, турботу про неї та забезпечення, проте за відсутності контакту дитини з матір'ю та без відновлення такої комунікації зміна місця проживання дитини не відповідає найкращим інтересам дитини, що не слід розуміти як розлучення дитини з матір'ю.

У постанові Верховного Суду від 10 лютого 2021 року по справі № 132/3061/19 (провадження № 61-17699св20) викладено такі правові висновки:

«Визначаючи місце проживання дитини, надавши належну оцінку усім обставинам справи, а саме, що і батьком і мамою створено належні умови для виховання та розвитку дитини, обоє приділяють увагу, підтримку та люблять дитину, суд апеляційної інстанції, виходячи із найкращих інтересів дитини, встановивши, що ОСОБА_3 вже досить тривалий час проживає разом із батьком, визначив місце проживання з останнім. На час ухвалення оскаржуваного рішення судом апеляційної інстанції не встановлено обставин, які б давали підстави для висновку, що визначення місця проживання дитини з мамою, що фактично призводить до зміни місця проживання дитини, буде мати більш позитивний вплив на дитину. При таких обставинах, суд апеляційної інстанції правильно врахував інтереси дитини, яка проживає в атмосфері любові, турботи, захисту, і змінювати місце проживання вагомих підстав немає.

Мама дитини, яка безсумнівно відіграє важливу роль у житті та розвитку дитини, має право та обов'язок піклуватися про здоров'я дитини, стан її розвитку, незалежно від того з ким дитина буде проживати.

Виходячи із обставин цієї справи, враховуючи, що батьки не змогли самотійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дитини та забезпечити доброзичливе спілкування один з одним, Верховний Суд вважає, що суд апеляційної інстанції, визначаючи місце проживання малолітньої дитини сторін у цій справі з батьком, дійшов

обґрунтованого висновку про те, що зазначене буде відповідати якнайкращим інтересам дитини сприятиме повноцінному вихованню та розвитку.

У разі зміни обставин у відносинах сторін спору, а в першу чергу, відносин між батьками, а також встановлення можливості їхнього спільного спілкування та проведення часу з дитиною, визначене у цій справі місце проживання дитини може бути змінено як за згодою батьків, так і в судовому порядку.

За встановленими у справі обставинами, стан здоров'я відповідача не перешкоджає йому належним чином займатись сином, створювати йому належні умови для виховання та розвитку, а також матеріально забезпечувати сина, оскільки останній є суб'єктом підприємницької діяльності.

Тому, визначення судом першої інстанції місця проживання дитини з матір'ю з підстав інвалідності ОСОБА_2, є необґрунтованим. Саме тому доводи касаційної скарги та відповіді на відзив ОСОБА_1 щодо її переваг над ОСОБА_2 у можливості забезпечення якнайкращих інтересів дитини з огляду на її можливість отримувати стабільний дохід у порівнянні з батьком дитини, який є інвалідом III групи, оцінюються судом касаційної інстанції критично.

Щодо доводів касаційної скарги ОСОБА_1 про те, що дитина може бути розлучена з матір'ю лише за виключних обставин, Верховний Суд вказує на те, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини. При вирішенні цієї справи, серед іншого, суд апеляційної інстанції керувався установленими та тривалими зв'язками ОСОБА_2 та ОСОБА_5, з огляду на те, що вони тривалий час проживають разом, а отже, проживання дитини з батьком буде відповідати найкращим його інтересам».

4

У постанові від 28 грудня 2020 року в справі № 487/2001/19-ц (провадження № 61-12667св20) Верховний Суд зазначив:

«Під час перегляду справи в суді апеляційної інстанції, в судовому засіданні допитано малолітнього ОСОБА_3, який виявив бажання проживати саме з батьком.

Закріплення вказаними вище міжнародними документами та актами внутрішнього законодавства України право дитини бути почутою передбачає, що думка дитини повинна враховуватися при вирішенні питань, які її безпосередньо стосуються. Разом з цим, згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду,

“

Вирішуючи спір, суд має віддати перевагу тому з батьків, який може забезпечити більш сприятливі умови виховання дитини. Важливим критерієм є моральні якості матері та батька як вихователів.

”

якщо така згода не відповідає та не захищає права та інтереси дитини, передбачені Конвенцією.

Отже, вирішуючи спір, суд має віддати перевагу тому з батьків, який може забезпечити більш сприятливі умови виховання дитини. Важливим критерієм є моральні якості матері та батька як вихователів. Моральними якостями, які можуть негативно вплинути на виховання дитини, є, зокрема, зловживання спиртними напоями, невиконання батьківських обов'язків, притягнення до судової чи адміністративної відповідальності.

Таким чином, встановивши наявність практично однакових належних матеріально-побутових умов як у матері, так і у батька для проживання і виховання малолітнього сина, однакову прихильність дитини до обох батьків, а також виконання обома батьками належним чином своїх обов'язків по вихованню дитини, суд апеляційної інстанції дійшов достатньо обґрунтованого висновку про визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_3 разом із батьком.

Узагальнюючи викладене, Верховний Суд погоджується з абсолютно обґрунтованим рішенням суду апеляційної інстанції про визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_3 разом з батьком».

5

У постанові від 23 грудня 2020 року по справі № 712/11527/17 (провадження № 61-18882св19) Верховний Суд зазначив:

«Під час нового апеляційного розгляду суду апеляційної інстанції необхідно дослідити питання доцільності визначення місця проживання дитини з батьком або матір'ю на підставі зібраних у справі доказів, а також з урахуванням висновків органів опіки та піклування щодо можливості визначення місця проживання дитини як з матір'ю, так і з батьком. Визначаючи місце проживання дитини з одним із батьків, суд зобов'язаний керуватися найкращими інтересами дитини, враховуючи особливості цієї категорії спорів та чутливість дитини.

Крім того Верховним Судом враховано, що з липня 2017 року дитина фактично проживає з батьком, що може свідчити про формування у дитини прив'язаності до батька, місця її проживання, речей, побуту тощо.

Зазначені Судом обставини повинні бути враховані під час вирішення цього спору апеляційним судом під час її нового розгляду».

6

У постанові від 23 вересня 2020 року по справі № 359/3580/18 (провадження № 61-11211св20) Верховним Судом викладено такий правовий висновок:

«... встановлено, що відповідач не чинить позивачці будь-яких перешкод у спілкуванні, побаченні с сином, а також його вихованні.

При таких обставинах, виходячи з інтересів самої дитини, враховуючи при цьому сталі соціальні зв'язки ОСОБА_4, місце його навчання, психологічний стан, зокрема прихильність до батька, проживання з ним в атмосфері любові, турботи, захисту та встановлення низького рівня емоційного зв'язку з матір'ю, а також дотримуючись балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини і обов'язком батьків діяти в її інтересах, колегія суддів Касаційного цивільного суду вважає за доцільне подальше проживання малолітнього сина ОСОБА_4 разом із батьком, що сприятиме якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Помилковим є посилання суду першої інстанції, чого не заперечив й апеляційний суд, на Декларацію прав дитини щодо недопустимості розлучення дитини з матір'ю».

Підсумок: варто зазначити, що все частіше Верховний Суд, висловлюючи свої правові позиції, при перегляді рішень судів першої та апеляційної інстанції, керується тим, що законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Останні тенденції розгляду судових справ при вирішенні спорів про визначення місця проживання дитини з одним із батьків свідчать про відступ від принципу «недопустимості розлучення дитини з матір'ю», так як пріоритетом у даній категорії спорів виступають саме якнайкращі інтереси дитини, а однією з важливих передумов для визначення місця проживання дитини з батьком є тривалість зв'язків між дитиною та батьком з огляду на те, що вони проживають разом.

Посилання

Декларація прав дитини — [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду України від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 — [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду України від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17 — [Переглянути](#)

Постанова Великої палати ВС від 17.10.2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18)
— [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 30.03.2021 року у справі № 542/1428/18 (провадження № 61-18612св19)
— [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 року у справі № 375/148/18 (провадження № 61-210св20)
— [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 10.02.2021 року у справі № 132/3061/19 (провадження № 61-17699св20) — [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 28.12.2020 року у справі № 487/2001/19-ц (провадження № 61-12667св20)
— [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 23.12.2020 року у справі № 712/11527/17 (провадження № 61-18882св19)
— [Переглянути](#)

Постанова Верховного Суду від 23 вересня 2020 року у справі № 359/3580/18 (провадження № 61-11211св20)
— [Переглянути](#)

В системі **PRAVOSUD** є пошук документів, їх аналіз, перегляд даних з різних державних реєстрів, моніторинг осіб та судових справ.

Все необхідне в одній системі. Система пропонує основні інструменти для щоденної роботи в межах одного додатку.

Це значною мірою заощаджує ваш час, а також витрати.

Працюйте ефективно.

www.pravosud.com.ua

